

Norden unik som institusjonell modell

Peter Ørebech, førsteamanuensis ved Norges fiskerihøgskole og styremedlem i Fritt Norden - Norge

Referent: John Dale

Peter Ørebech innledet årets folkeriksdag med et foredrag om hva som er spesielt ved det nordiske samarbeidet. Talerens arbeidstittel var velkjent, og for alle som i årevis har deltatt i forskjellige møter der samarbeidet i Norden er blitt hyllet som storartet og unikt, vakte den kanskje ikke umiddelbar interesse. Hva nytt kan sies? Ørebech fanget likevel fort oppmerksomheten. Han dokumenterte grundig hvor omfattende og dyptgripende det nordiske samarbeidet utviklet seg. Ved å studere kilder ved Rikarkivet kunne Ørebech gi bilde av et samarbeid som virkelig har lyktes. Denne opptellingen av resultater gjorde inntrykk på forsamlingen, og ville nok hatt et element av ”nyhet” i seg i den store offentlighet. Den kom etter at Ørebech hadde gitt seg i kast med følgende spørsmål: Hva er bakgrunnen for en slik suksess, og hvorfor er den ”nordiske modellen” så spesiell?

Nå formidler jo ikke uttrykket ”nordisk modell” et entydig budskap, mye kan legges inn i begrepet. Ørebech måtte i sitt forsøk på å trengre fram til det han mener er det spesielle ved samarbeidet nevne og drøfte flere muligheter, for så å gjøre et valg. Denne analytiske tilnæringsmåten ga samtidig foredraget en pedagogisk dimensjon: vi fikk en forståelig ramme å forholde oss til, og innen denne kunne mange elementer finne sin plass. Perspektivet fenget.

Den ”nordiske modellen”, sa taleren, er ikke enkel å forstå, men når vi tenker etter finnes det 4 betraktningmåter i offentligheten, og som vi kan forholde oss til. Den første kan kalles den nordiske konkurranse-modell, som f.eks ligger til grunn for rapporten ”Norden som vinnermodell”, den andre er forestillingen om Norden som politisk redskap for den universalistiske velferdsstaten, den tredje står for Norden som utviklingsmodell, en distrikts- og regionalpolitikk bygget på en betydelig grad av politisk intervensjon. Ørebechs fjerde mulighet var Norden som institusjonell modell, og det var nettopp den han valgte som ståsted for å begrunne det spesielle ved det nordiske samarbeidet.

Vi må anta at Ørebech i sitt søk etter det unikt nordiske ikke anså de tre førstnevnte mulighetene som gode. Men han tok et oppgjør med bare en av dem, konkurransemodellen, f.eks slik den er framstilt i nevnte nordiske rapport som stod i sentrum for Nordisk Folkeriksdags møte på Island i 2006. Ørebech hadde særlig problemer med å godta at det finnes en slags nordisk ”volkgeist” som gjør oss unike, og at verdier som likhet, tillit, liten maktavstand, inkludering, fleksibilitet, respekt for naturen og protestantisk arbeidsmoral er typisk nordiske. I alle fall mente Ørebech at vi også burde ta med i regnestykket noen negative verdier som f.eks aversjon mot flinke folk og Sandemoses jantelov. Slikt er det mye av på våre breddegrader og det passer ikke inn i en konkurransemodell.

Det unike fant han derimot i fullt mon i det han kalte den institusjonelle modellen. Ørebechs viktigste problemstilling ble dermed denne: Hvordan kan vi forklare at Norden, ved hjelp av klassiske mellomstatlige instrumenter som traktater og konvensjoner, har kunne nå så langt i sitt samarbeid, både i bredde og dybde?

Ørebechs presenterte følgende hypotese: I Norden har vi foretrukket samarbeidsmodellen framfor trusselmodellen. Vi har lang tradisjon for å finne pragmatiske løsninger i fellesskap, framfor å akseptere at trusler og maktbruk får råde i viktige beslutningsprosesser. Her i Norden "rasler vi ikke så fort med sabelen". Taleren underbygget hypotesen ved å vise til det historiske språklige fellesskap og til vår felles rettskultur som er avspeilet i de gamle landskapslovene: det kjennes for rett der norrønt mål tales. Denne holdningen finner vi også i sagalitteraturen.

Ørebechs foredrag munnet ut i en konklusjon som kan formuleres slik: Vil vi bygge et samfunn til beste for oss alle bør lovgivningen både være demokratisk forankret og dessuten "følge landskapet", dvs. være tilpasset reelle behov og utfordringer og ligge nær opp til folks rettsoppfatninger. Det er sedvanerettslig lovverk – skapt av folket selv og tilpasset de naturgitte omstendigheter – som virkelig får legitimitet og oppslutning. Det har vi har lyktes med å få til i Norden.

Men EU er noe annet. Unionen har overskredet grensene for det internasjonale og blitt en stat, sa taleren. Lovgivningen er felles for store områder, upåaktet av forskjeller i tradisjon og aktuelle livsvilkår Slik var det også med Justinian og Romarretten. Rettsamfunn uten diktat vil være lettere å gjennomføre i Norden, sa Ørebech.

EU begrenser i dag Nordens muligheter til å fortsette og å utvikle sitt unike samarbeid. Her foreligger derfor en situasjon preget av konflikt, ikke harmoni.

Les Peter Ørebechs innlegg "Den nordiske modellen" plus litt av hvert på:
<http://www.fritnorden.dk/NF2008/Orebech.pdf>